

ровською закінчилося трагедією, що вплинуло на його психологічний стан. Шлюб із Жозефіною Мнішек надав йому стабільність і привів до створення маєтку в Тульчині, однак із часом їх взаємини змінилися. Остання дружина, Софія, не лише надихнула його на створення «Софіївки», але й стала символом кохання, увіковиченим у ландшафтному мистецтві. Парк «Софіївка» став уособленням естетичних пошуків кінця XVIII ст., що об'єднували європейську романтику, античні мотиви та природний ландшафт. Водночас її вплив призвів до складних сімейних інтриг, зокрема роману з пасербом Єжи Потоцьким. Життя Потоцького було позначене пристрасстю, втратами та прагненням залишити по собі пам'ять, що втілилась у створенні одного з найвеличніших парків Європи.

Abstract. The article describes the influence of Stanisław Potocki's wives on his political decisions, emotional state, and cultural activities. The relationship with his first lover Gertruda Komarowska, whose tragic death left a mark on his fate, his marriage to Josephine Mnieszczyk, which brought him status and children, and his most striking relationship with Sofia Witt are analyzed. Particular attention is paid to Sofia, her influence on Potocki, and her role in creating Sofiyivka as a symbol of love and a reflection of the aesthetic ideals of the era. The article highlights the complex family relationships, intrigues, and political context that accompanied the lives of Potocki and his lovers.

Keywords: Stanisław Potocki, Sofia, Josephine Mnieszczyk, «Sofiyivka».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Городнюк Ю. Станіслав і Софія Потоцькі. *Сайт Гендерних Досліджень ННІ Історії і Філософії*. URL: <https://gender-ck.inf.ua/projects/exploration/item/potocka>
2. Дендрологический парк «Софиевка» / І. С. Косенко та ін. Київ: Наук. думка, 1990. 156 с.
3. Карпалюк В. В. Потоцькі на теренах Поділля: Кваліфікаційна магістерська робота. Вінниця, 2020. 92 с.
4. Кіріченко Д. «Софіївка: історія кохання, закарбована в природі». *Наука. Освіта. Молодь*. С. 200–203.
5. Косенко І. С. «Софіївка» – шедевр садово-паркового мистецтва 18–19 сторіч на 225-році від її заснування. *Journal of native and alien plant studies*. 2021. С. 5–17.
6. Ролле І. Судьба красавицы. *Київська старовина*. 1887. С. 7–138.
7. Чубіна Т. Д. Гендерні аспекти в дослідженні біографій представниць родини Потоцьких (на прикладі Софії та Гелени Полоцьких). *Український селянин*. 2006. № 10. С. 95–97.
8. Чубіна Т. Д. Із епістолярної спадщини Софії Вітт (листи до Станіслава Щенсного Потоцького за 1795 рік). *Український селянин*. 2008. С. 133–139.
9. Чубіна Т. Д. Перлина садово-паркового мистецтва дендрологічний парк «Софіївка»: історія створення та етапи розвитку. *Гуманітарний вісник*. 2014. № 5. С. 7–30.
10. Чубіна Т. Д. Рід Потоцьких в Україні (тульчинська лінія): суспільно-політичні та культурологічні аспекти: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 – історія України. Черкаси, 2008. 633 с.
11. Чубіна Т. Д. Тульчинський палац Потоцьких як осередок культурно-мистецького життя. *Наукові праці. Історія*. 2010. С. 149–157.
12. Чубіна Т. Д. Щенсний Єжи Потоцький: біографічний нарис. *Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія*. 2008. С. 1–7.

УДК 94:929.6(477.44)

СТАНОВЛЕННЯ МИКОЛИ БИТИНСЬКОГО ЯК ВИДАТНОГО ГЕРАЛЬДИСТА

Д. В. Шатковський

Анотація. У статті досліджується шлях становлення Миколи Битинського як видатного геральдиста, його молоді роки, освіта та військова служба, що вплинули на формування його світогляду та професійної діяльності. Вивчення цього періоду дає змогу глибше зрозуміти витоки його зацікавлення геральдикой, участь у національно-визвольних змаганнях та подальший внесок у розвиток української символіки. Об'єктом дослідження є життєвий шлях Битинського, а предметом – його діяльність у військовій, педагогічній та мистецькій сферах до початку його активної роботи в геральдиці. Хронологічні межі дослідження охоплюють період від народження Миколи Битинського у 1893 році до початку 1920-х років, коли сформувалися основні засади його творчості та наукової роботи. Географічні межі дослідження охоплюють територію України, зокрема Поділля.

Ключові слова: біографія, геральдика, Українська революція, символіка.

Микола Битинський – український геральдист, фалерист, художник, поет, публіцист, дослідник символіки та культурного спадку. Його діяльність охоплює широкий спектр питань,

пов'язаних із розробкою національної символіки, створенням гербів, нагород і прапорів, які стали знаковими для української ідентичності. Він зробив значний внесок у формування геральдичних традицій Української Народної Республіки, працюючи над розробкою військових і державних відзнак. Битинський є автором остаточної версії Хреста Симона Петлюри та Воєнного хреста УНР, що стали символами боротьби за незалежність. Окрім геральдичної діяльності, він залишив помітний слід у мистецтві, створивши графічні роботи, книжкові ілюстрації та ікони. У своїх публіцистичних працях він розглядав значення національної символіки, її історичні витоки та роль у державотворенні. Його доробок відзначався науковою системністю, а підхід до символів базувався на ретельному аналізі української історії та культурної традиції.

Вивчення шляху становлення Битинського як геральдиста дає змогу простежити еволюцію його світогляду, методологічних підходів, внеску в національне відродження. Наше дослідження можливе завдяки напрацюванням О. Кучерука, Ю. Горбача, Ю. Савчука, Л. Шпильової та інших авторів, які висвітлюють основні етапи його біографії, його співпрацю з українськими культурними діячами та розвиток геральдичних концепцій. Із залученням кроссдисциплінарних джерел, а саме фрагментів документів про українських митців-уродженців Поділля, що зберегли українські культурологи, ми можемо доповнити картину молодих років діяча, а саме його становлення як геральдиста та патріота України під владою російського царату.

Микола Битинський народився 24 листопада 1893 р. в містечку Літині на Поділлі у родині губернського секретаря Оверка Битинського та Євгенії Левицької, доньки священника. Його батько працював у поштовому відомстві, а мати походила з духовного середовища, що сформувало у ньому високі моральні й національні цінності [3, с. 255].

Раннє дитинство М. Битинського пройшло в Кам'янці-Подільському, куди переїхала його родина. Він здобув початкову освіту в місцевій школі, після чого продовжив навчання у 4-класній міській школі. Ці роки стали визначальними для розвитку його інтересів до мистецтва та історії. Після завершення шкільної освіти він вступив до Художньо-Промислової школи, де у 1908–1912 рр. вивчав малярство, графіку та декоративне мистецтво. Це навчання заклало основу його професійних навичок, які згодом стали визначальними в його геральдичній творчості [2, с. 237–250].

Здобувши фахову освіту, митець отримав звання народного вчителя й певний час працював у с. Карбівка Гайсинського повіту, викладаючи основи загальної освіти. Перебування в сільському середовищі дало йому змогу ближче познайомитися з життям українського селянства, усвідомити значення народної культури та її символів. З початком Першої світової війни Миколу Битинського мобілізували до російської імперської армії, що суттєво вплинуло на його подальше життя та формування світогляду. Родина, що залишилася без батька, який на той час уже помер, переїхала до родичів на Чернігівщину, намагаючись уникнути небезпеки воєнних дій. Юнака направили служити рядовим у 27-й запасний піхотний полк. Згодом, 1 січня 1915 р., перевели до 9-го Фінляндського полку, звідки вже у грудні того самого року він був відправлений до 2-ї Оренбурзької школи прапорщиків. Після закінчення продовжив службу в 17-й інженерній роті 66-го Бутирського полку під Двінськом, де у серпні 1917 р. отримав призначення начальником саперної команди. За участь у бойових діях був нагороджений орденом Святої Анни IV ступеня. Демобілізувався з російської імперської армії у листопаді 1917 р., що співпало з початком революційних подій в Україні, які стали ключовими у формуванні його політичних переконань та подальшої діяльності.

Після повернення з фронту Битинський оселився у Кам'янці-Подільському, де працював учителем у с. Демшин неподалік міста і перебував на військовому обліку у гайсинського повітового військового начальника. До березня 1919 р. Микола Битинський мешкав у Кам'янці-Подільському, працював учителем у с. Демшин неподалік Кам'янця-Подільського та перебував на військовому обліку у гайсинського повітового військового начальника. У березні 1919 року він був мобілізований до Армії УНР та отримав призначення на посаду поручника 1-ї сотні інженерного куреня 2-го інженерного корпусу у Вінниці. Водночас розуміння ролі національної символіки та необхідності її розвитку для української державності почало набувати для нього особливого значення. Одразу після мобілізації він був направлений на військо-

во-вчительські курси, де готували інструкторів культурної та національної освіти, що підкреслює важливість його роботи не лише у військовій сфері, а й у просвітницькій [5, с. 3].

Його досвід у військовій справі поєднувався з розумінням потреби створення впізнаваних українських символів, які б стали основою військової ідентичності. Події Української революції стали переломним моментом у його житті – не лише як військового, а й як дослідника геральдики. Саме в цей час демобілізований вояк усвідомив, що національні відзнаки, герби й прапори є невід’ємною частиною боротьби за державність, що надалі визначило його місце в українській геральдичній традиції. Його участь у розбудові військової символіки стала основою для подальших досліджень, які згодом привели його до створення ключових символів незалежної України.

Після завершення курсів влітку 1919 р. Битинський повернувся до активної військової служби й отримав посаду командира сотні 1-го рекрутового полку. Під час боїв під Проскуровом у листопаді того самого року він потрапив у полон до денікінців, але згодом утік, після чого був інтернований польською владою та відправлений до табору в Ланьцуті. Проте навіть у цих умовах він не припиняв досліджувати питання національної символіки, зокрема питання військових відзнак та емблем, що надалі визначило його діяльність у геральдиці. З березня 1920 р. він продовжив службу в Армії УНР, обіймаючи посаду командира саперної сотні у VI Січовій стрілецькій дивізії під командуванням генерал-поручника Марка Безручка [1, с. 462–463]. У жовтні 1920 р. його підвищили до чину поручника зі старшинством, вперше з моменту його демобілізації з російської армії (10 травня 1917 р.).

Взагалі, події Української революції 1917–1921 рр. кардинально змінили життя діяча та здобутки у геральдиці [1, с. 463]. Саме ці події дають поштовх процесу створення в майбутньому українських державних символів, праці над розробкою відзнак і гербів для Української Народної Республіки. Микола Оверкович створив Хрест Симона Петлюри, який став нагородою для борців за незалежність України. Водночас він почав працювати над дослідженням українських гербів, аналізуючи їх витоки, значення і стилістичні особливості. Його праці систематизували знання про українську геральдику та сприяли її популяризації серед українців у діаспорі. Він розробив низку концепцій, які пізніше використовувалися під час створення державних символів незалежної України.

Діяльність М. Битинського не обмежувалася лише дослідженням символіки – митець також брав активну участь у формуванні ідеологічного підґрунтя для національної геральдики, обґрунтовуючи значення історичних українських символів у контексті державотворення. Він прагнув розробити систему знаків, які б не тільки відображали історичну спадщину, а й відповідали новим викликам часу. Його роботи стали основою для подальшого розвитку української геральдики, зокрема у формуванні нагородної системи армії УНР та емблематики українських військових частин. Після вимушеної еміграції М. Битинський не припинив своєї праці над українською символікою, а навпаки – продовжив її у нових умовах. У діаспорі він здійснював наукові дослідження, працював над модернізацією гербової традиції, адаптуючи її до нових політичних реалій. Він активно співпрацював із діячами української еміграції, розробляючи проекти прапорів, гербів і відзнак, які згодом стали впізнаваними символами української національної ідентичності, цей творчий доробок став не лише мистецькою, а й історичною спадщиною, яка досі залишається важливим елементом української культурної та національної самобутності [4, с. 208].

Отже, дослідження показує, що шлях становлення Миколи Битинського як видатного геральдиста був визначений його молодими роками, освітою та військовою службою, які заклали основи його національної свідомості та професійної діяльності. Народившись у Літині Подільської губернії, він зростав у родині, де поєднувалися адміністративна служба та духовні традиції, що сформувало його погляди на історію, культуру та національну символіку. Дитинство у Кам’янці-Подільському та навчання в місцевих освітніх закладах дали йому можливість розширити кругозір і познайомитися з українською культурною спадщиною. Важливим етапом його розвитку стало навчання в художньо-промисловій школі, що дало йому змогу оволодіти художніми навичками та поглибити знання в галузі графіки, декоративного мистецтва й сим-

воліки. Значний вплив на його подальшу діяльність мала служба в Армії УНР, яка посилила його усвідомлення ролі національної символіки у боротьбі за незалежність. М. Битинський брав активну участь у розробці військових відзнак, що стали важливими елементами української геральдики. Його мистецькі здібності та історичні знання сприяли створенню нагород і символів, які відображали державницькі прагнення України. Його діяльність охоплювала не лише військову та геральдичну сферу, а й освітню роботу, популяризацію національної ідеї та символів. Вивчення його молодих років та перебігу життя взагалі допомагає зрозуміти, як формувалися його патріотизм, професійна майстерність і внесок у розвиток української символіки. Отже, освіта, військовий досвід і мистецька діяльність Миколи Битинського відіграли ключову роль у становленні постаті геральдиста.

Abstract. This article examines the development of Mykola Bytynskyi's career as a prominent heraldry researcher, focusing on his early life, education, and military service, which influenced the formation of his worldview and professional activities. Studying this period provides a deeper understanding of the origins of his interest in heraldry, his participation in national liberation struggles, and his subsequent contribution to the development of Ukrainian symbolism. The object of the study is Bytynskyi's life path, while the subject is his activities in military, pedagogical, and artistic fields before his active involvement in heraldry. The chronological framework covers the period from Bytynskyi's birth in 1893 to the early 1920s, when the main principles of his creative and scholarly work were formed. The study's geography is the territory of Ukraine, particularly Podillia.

Keywords: biography, heraldry, Ukrainian Revolution, symbolism.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбач Ю. Микола Битинський та його листи до Івана Огієнка (митрополита Іларіона). *Наукові записки: збірник праць молодих учених та аспірантів*. Київ, 2008. С. 462–471.
2. Кучерук О. Микола Битинський: геральдист, художник, поет. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2007. Вип. 9(29). Київ: Бібліотека ім. О. Ольжича, 2007. С. 237–250.
3. Савчук Ю. К., Шпильова Л. М. Битинський Микола [псевд. – М. Оверкович; мистецтвознавець, худож., геральдист]. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* Київ, 2003. Т. 1: А–В. С. 255.
4. Трембіцький А. М. Життєві шляхи та творчі здобутки знаних українських митців-уродженців Поділля. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. 2009. № 2. С. 208–214.
5. Завальнюк К. Битинський Микола Оверкович. *Незборима нація*. 2002. № 8. С. 3.